

Josep Margarit, un patriota català a la revolta dels Segadors

Àngela Serrano

Josep Margarit i Biure (1602-1685) és un més dels protagonistes de la guerra de Separació de Catalunya que no ha tingut per part dels historiadors l'atenció que la seva importància mereix. Limitant-se a donar compte de les seves gestes militars més conegudes, pocs d'ells s'han aturat a valorar el que Margarit representà en l'àmbit polític —també ideològic i social—, en aquells anys tan decisius per la història del nostre país.

Podem, malgrat això, fer un breu balanç de les opinions que fins ara s'han emès sobre la seva figura. Distingim bàsicament quatre punts de vista diferents: Primer de tot, el que correspon a la visió espanyolista clàssica que, valent-se d'allò que diu que "*la història la fan els guanyadors*", considera la guerra dels Segadors com un desgraciat acte "*separatista*" fatalment destinat a fracassar, ja que per a ella és un fet clar que els destins de Catalunya i Espanya estan units pels segles dels segles. Així doncs, els dirigents de la revolució catalana són homes vils que pèrfidament, i d'altra banda inútilment, intentaren destruir aquesta unitat de destins. El representant més destacat d'aquesta línia de pensament és Eulogio Zudaire Huarte, que en la seva obra *El conde-duque y Cataluña* presenta a Josep Margarit com un facinerós indiscutible i una mena de terrorista anònim, tesis aquestes que ja tindrè ocasió de rebatre. En l'espai intermediari entre aquesta visió i la catalanista trobem a mossèn Sanabre i la seva magna obra *La acción de Francia en Cataluña*, en la qual sota la cobertura d'imparcialitat que li proporcio-

na l'enorme aparell documental emprat, fa veure subtilment que, vista la perversitat de la política francesa, el millor per Catalunya era retornar a l'antiga sobirania espanyola. Malgrat que Sanabre no emet cap judici de valor sobre Margarit, llegint entre línies comprovem que el considerava com un "*mal català*" o al menys un "*català equivocat*". D'aquesta manera era jutjat també per bona part de la historiografia romàntico-nacionalista catalana; concretament, Ferran Soldevila l'esmenta com un dels extremistes exaltats que, com d'Ardena o Aux, van contribuir a la pèrdua del Rosselló, i que propugnaven no una Catalunya independent sinó francesa. Sobre aquesta qüestió també hi tornarem.

La reivindicació de Margarit, i per extensió dels revolucionaris profrancesos, s'insinua ja amb el vehement Víctor Balaguer, al qual devem, a més de diferents falaguers epítets vers Margarit, l'equiparació que fa de la seva figura amb la de Pau Claris quan diu, a propòsit dels allotjaments castellans al Principat posteriors a la guerra que "*si hubiese existido otro Claris u otro Margarit, Cataluña toda se hubiera levantado*". Però el veritable representant d'aquesta "*quarta via*" fou l'historiador Josep Pella i Forgas, l'autor de la fins ara única biografia de Margarit: *Un baró il·lustre: D. Josep Margarit i Biure* (Barcelona 1875). Aquesta obra, autèntica apologia, té el valor, més que d'aportar grans troballes històriques, el d'integrar plenament dins el quadre d'herois nacionals a homes que, com Margarit, van lluitar per Catalunya d'una forma considerada pel nacionalisme català clàssic com "*poc ortodoxa*". Pella, a més, dóna en el clau en afirmar que si la figura de Josep Margarit no ha estat ni de lluny tan magnificada com la de Claris és perquè no morí en ple entusiasme per la guerra, com el canonge de la Seu, i per això "*no el voltaren la llum i la poesia*"¹.

L'objectiu d'aquestes línies és força equiparable al de Pella: d'una banda, treure a la llum el que Margarit significà en la història d'aquells anys, i d'una altra reivindicar el nacionalisme de llurs accions, però, això sí, amb més proves i menys literatura que l'historiador gironí.

Primer de tot, cal situar el personatge dins el seu marc familiar i social. Josep Margarit i Biure fou l'hereu dels dos patrimonis que li donaven nom: el patrimoni de la noble família Margarit —senyors de Castell Empordà (nissaga que havia donat figures tan importants com Joan Margarit i Pau, cardenal de Girona o Pere Margarit i Bertran, acompanyant de Colom en el segon viatge a Amèrica)— l'heretà per part de pare i el de Biure —que comprenia els llocs d'Aguilar, Vallespinosa i Preixens, i diverses castellanies— en quedar vidu de la seva esposa i cosina, Maria Biure i Cardona, pubilla de la citada heretat, amb la qual contragué matrimoni el 26 de juny de 1620².

Josep Margarit i el bandolerisme

A les primeres dècades del segle XVII el nom de Margarit s'associava a un fenomen que en bona mesura caracteritzà aquell període: el revifament del bandolerisme arreu de Catalunya. Sabem d'una quadrilla Margarit que actuà aquells anys sobretot per les contrades pirinenques, i amb relativa freqüència amb la complicitat de Serrallonga i la seva colla. D'aquestes accions ens assabenta l'aleshores governador de Catalunya, Alexos de Marimon, en donar compte al virrei de les seves temptatives de capturar totes dues quadrilles, temptatives fracassades, segons ell, per la protecció que oferien als bandolers, senyors nobles com el vescomte de Joc, com D. Joan Sarraiera o Dna. Mariana Vila dins llurs jurisdiccions. Eulogio Zudaire, fent-se ressò d'això, considera Josep Margarit i el seu sogre Rafael Biure pertanyents a la dita banda Margarit, no aportant cap prova més que la igualtat de cognoms per verificar aquest supòsit. Supòsit que crec que és fals per tres raons: 1) en els documents no s'esmenta mai el nom de Josep Margarit i Biure o el de Rafael Biure; sempre es refereixen als "*germans Margarit*", un dels quals probablement era Francesc Margarit i Pont (l'únic nom sencer conegut), individu que fou pres i executat el 1627 i que no guardava cap parentiu —almenys de la vora— amb el personatge que ens interessa; 2) Julian de Chía, investigador de les bandositats a Girona, considera els Margarit aliats de Serrallonga, una banda procedent del Vallès, comarca amb la qual no tingueren mai cap tipus de relació Josep i Rafael; i 3) i més important, que mentre Serrallonga i, per tant, els Margarit eren "*nyeros*", Josep Margarit i el seu sogre foren tota la vida declarats "*cadells*", raó aquesta prou contundent per impossibilitar qualsevol tipus d'identificació³.

Tenim, això sí, constància de la participació del jove Margarit en afers de tipus violent, al costat del seu sogre, cosí i pare espiritual Rafael de Biure i Montserrat. Aquest mateix ho confirma en el memorial que dirigí al rei en les corts de 1632. Aquest memorial, destinat a fer que Felip IV el rescabales dels greuges soferts segons ell per la "*floxedad de los jueces i mala administraci3n de la justicia*", conté la narració de cinc topades amb els administradors de la justícia real; la primera d'elles es remunta a 1599, quan fou acusat d'haver ordenat matar un individu en el seu terme d'Agruilar, individu que ell califica com de "*ladron facineroso*", però que probablement era un membre de la facció bandolera rival. A aquest episodi en segueixen d'altres de similars, però no és sinó fins a l'últim relatat (1627) en què apareix el seu gendre Josep: La qüestió s'encetà quan Rafael féu matar el bestiar que clandestinament havia entrat en el seu terme de Preixens, com segons ell li era lícit. Immediatament el guèrrer i molts habitants d'Agramunt

anaren a assetjar el castell on romanien els dos parents, amb el propòsit d'assassinar-los (reacció que fa pensar que Rafael Biure havia sobrepassat amb les seves accions el límit de la paciència del poble). Finalment foren duts a la presó "*entremig de gent vil i delinquent*", d'on sortiren per influències del duc de Cardona.

Rafael Biure constitueix un genuí prototipus de noble "*agressivament feudal*" (tal com el defineix Elliot), promotor de "*fautories*". Aquesta figura de promotor de fautories no es pot pas confondre, com assenyala X. Torras, amb la de saltejador de camins, que és el que eren en definitiva Serrallonga i els mateixos germans Margarit. Al seu costat adquirí Josep Margarit els trets personals que el definirien en el futur: exagerat sentit de l'honor propi d'un senyor feudal, sentit de lleialtat vers una causa —sigui aquesta la "*cadella*", la de Catalunya o la de la monarquia francesa—, lleialtat que no es detura davant res, ni dels actes més violents, i una valentia i fermesa que tots, fins i tot els seus enemics més aferrissats, no han pogut sinó reconèixer-li.

De la bel·licositat de Josep Margarit, o almenys de la seva fama de bel·licós, ens en dóna compte el següent episodi de la seva vida: Ja sense la complicitat del seu sogre, mort el 1634, es va veure embolicat en l'assassinat d'un individu considerat enemic seu. De seguida les sospites recaigueren en ell. El nou virrei, comte de Santa Coloma, amic i parent de Margarit, fent un gest d'imparcialitat es negà a acceptar llurs al·legacions d'innocència. Magí Sevillà, tutor dels fills de Margarit (i que gràcies a aquest protagonitzà una notable carrera política durant la guerra), assegura en la seva *Historia del Principado* que els autèntics assassins foren uns saltejadors de camins que confessaren el seu delicte temps més tard a València⁴.

Els inicis de la guerra

No posseïm textos documentals que exposin el sentiment i la postura política mantinguda per Margarit en aquells tensos anys que precediren l'esclatament de la guerra. Una sèrie de fets, però, ens revelen que la seva actitud fou d'antuvi contrària a la política que la Cort de Madrid aplicava a Catalunya, i fins i tot una certa antipatia vers els castellans: El mateix Magí Sevillà ens narra que quan al comte de Santa Coloma li arribà la proposta d'ocupar el càrrec de virrei, anà de seguida a demanar-li el parer a Margarit, el qual gaudia, segons el cronista, d'una reputació aleshores "*superior en grado*" a la del comte, al qual aconsellà que refusés l'ofertament per tal de no perdre la gran popularitat que tenia entre tots els catalans en general i entre la noblesa en particular, advertint-lo que mai no s'administra amb satisfacció de totes dues parts, i menys contra els castellans "*naturalmente imbidio-*

sos". (Com és sabut, Dalmau de Queralt no féu cas de tan prudent consell.) Un altre fet revelador és l'esdevingut el febrer de 1639, quan Margarit es negà a cooperar en les lleves a Itàlia, a les quals estava obligat en la seva qualitat de castlà de Vallvert, "*feudo de su Real Magestad*". Val a dir, però, que no fou pas l'únic rebel: molts cavallers catalans que, com ell, veien renéixer oblidats deures feudals vers llur sobirà, es negaren a obeir aquesta ordre (com per exemple féu el mateix dia que Margarit, el comte de Perelada, Miquel de Rocabertí, que més tard es passaria als espanyols).

D'altra banda, Eulogio Zudaire fa recaure en Josep Margarit la paternitat de les cartes anònimes que foren enviades el juny de 1640 a diferents consistoris catalans, entre ells el de Barcelona, firmades pel "*Capità general de l'exèrcit cristià*". En elles s'acusava funcionaris i consellers d'haver-se inhibit davant les vexacions fetes per l'exèrcit castellà, amenaçant amb reunir ell mateix una tropa popular per fer-li front. Zudaire no aporta tampoc cap prova documental per demostrar aquesta afirmació; de fet, s'ignora totalment l'autoria de les citades missives; els castellans pensaven que seria un home de baixa extracció —seguidor del bàndol "*nyerro*", a més—, mentre que el bisbe de Lleida pensava en una persona d'elevat nivell cultural. Ni l'estil vehement de la carta ni el to populista semblen propis de Margarit, però tampoc no es pot descartar totalment la seva intervenció en aquest acte, jutjat d'execrable per Zudaire.

Margarit no volgué, com veiem, lluitar per una monarquia que l'havia menyspreat, que havia menyspreat o almenys "*oblidat*" la major part de la classe dirigent catalana i que concretament a ell l'havia humiliat amb el deshonor dels reiterats empresonaments de què fou objecte. Elliot pren el cas de Margarit precisament com exemple representatiu d'aquest fenomen que en bona mesura fou causa mediata de la guerra⁵.

En canvi, el nostre personatge respongué immediatament a la crida de la Generalitat per combatre Felip IV. El podem trobar a finals de 1640 reclutant miquelets i organitzant la defensa del Camp de Tarragona. Un autèntic fervor per la causa s'adverteix en llegir les missives que dirigia als diputats: quan diu trobar-se desitjós de "*romper lo cap al enemich*", o l'alegria que sent per la mort del nebot del marquès de los Vélez, o quan refereix, no sense un punt d'exageració i faroneria que li eren molt propis, episodis com una baralla entre miquelets i soldats en què "*he tingut a be avorrir ma vida y posarme en mig dells per assossegarlos, estant dues hores de rellotge entre ells ab los majors perills que pugue imaginar, assegurant a V.S. que no avorrint ma vida com tothom nes testimoni era forsat ques matassen...*". Els acomiadaments no poden ser més significatius; en ells sempre es posa efusivament al servei de la Província i dels diputats, fins i tot quan Catalunya

ja era sota l'obediència del rei francès i d'altres cavallers catalans l'esmentaven com a senyor. L'única al·lusió que fa a la presència francesa entre la darrereria de 1640 i començament de 1641 és un primerenc avis sobre un problema que esdevindria fonamental: la migradesa de recursos de l'exèrcit gal: *"Lo interes que tinch a la quietut desta Provincia i de acodir al servey della y de V.S. me obliga a donarli rao del estat ab que esta lo exhercit dels francesos, per ser lo mes miserable que pot puis estan sens diner ni pa per sustentarse y per eixa ocasió fan los soldats molts exessos als Provincials, que a no acodir el remey es forsat que sufrehscan iguals desdixas a las dels castellans"*⁶.

Totes aquestes referències estan dirigides a demostrar que Josep Margarit no fou un sobrevingut a la guerra que s'adherí a ella quan el partit francès estava plenament instal·lat en el govern de Catalunya, sinó que havia lluitat aferrissadament per la causa catalana molt abans de la *"conversió francesa"* experimentada durant el seu viatge a París. Precisament fou la decidida actuació que protagonitza en la primera part de la guerra —en la qual destaca la presa de la plaça de Constantí el 13 de maig de 1641, que li valgué els qualificatius de *"singular defensor de la patria"*, *"gran patrici amat per tots los naturals"*, etc.— el que decidí els Consistoris d'enviar-lo com ambaixador a la Cort francesa, juntament amb Vergós, amb la missió de convèncer el rei de venir a jurar les Constitucions de Catalunya.

Alguns aspectes de la guerra

Margarit causà tan bona impressió als reis Lluís XIII i Anna d'Àustria i al primer ministre Richelieu, que el nomenaren lloctinent general o governador del Principat de Catalunya. Per la seva banda, Margarit restà també captivat per aquella Cort, que li meresqué la suficient confiança com per posar en ella tota la seva lleialtat i la lleialtat de Catalunya. De tal manera que amb una encaixada de mans signà amb Richelieu un pacte que no es compliria.

Aquestes foren les paraules de Margarit: *"assegurant-li de part de la provincia, que si la Fransa no falta, tampoc Catalunya faltará"*, a les quals va respondre el primer ministre francès: *"guardant los catalans lo promès com de sa part m'assegura, me burlaré de tota Espanya aplegada"*⁷.

D'ençà que assolí el càrrec de governador, Margarit es dedicà més a tasques polítiques que militars, encara que en aquest darrer àmbit —en el qual sens dubte era més destre— obtingué importants èxits al llarg de la guerra, com foren la presa de la revoltada Vielha el 1643 o un any abans la contribució a la desfeta de l'exèrcit del marquès de Pobar.

A Barcelona, la seva activitat política es dividia entre el constant

clam a París en cerca de recursos i la repressió dels cada cop més nombrosos desafectes a la política que ell representava, el cervell de la qual era, però, Pere de Marca, el "*Visitador*" oficial francès i gran amic de Margarit. Les detencions i els desterraments creixien a mesura que la situació militar, econòmica i moral de Catalunya empitjorava i el desencís produït per la gestió francesa s'estenia. Aquestes detencions i desterraments eren motiu de contínues protestes dels diputats davant els virreis i del governador Margarit (en especial quan aquest assumí les funcions de virrei durant els interregnes de l'estiu de 1642 i de 1649), ja que les consideraven arbitràries i motivades sovint pel benefici que suposava la confiscació dels béns a les persones encausades. (Cal dir que Margarit fou el destinatari de la segona hisenda més gran del Principat, la dels Montcada, que reportava 75.000 lliures de renda anual.) L'altra queixa que constantment rebia era la referida als excessos dels soldats francesos arreu de Catalunya, els quals a partir de 1649 deixaren de percebre cap paga des de París. A totes aquestes qüestions responia Margarit amb paraules de bona voluntat, però en les quals s'adverteix el disgust que li produïen les incessants reclamacions de diputats i consellers, en els quals cada cop hi confiava menys, sobretot des de l'afer de l'abat de Sant Pere de Gallicans i president de la Generalitat, Fèlix Amat, que l'estiu de 1645 havia conspirat per deixar entrar els castellans a Barcelona⁸.

Els dirigents profrancesos no tenien només problemes amb els partidaris de tornar a l'obediència del rei castellà, sinó que una de les principals dificultats amb què es trobaven era llur pròpia desunió. Aquest afer s'agreujà amb el pas del temps i serví per accelerar la desintegració de l'estructura francesa al Principat. Margarit fou, segurament a pesar seu, un dels actors més importants en aquest assumpte que tant de mal féu a la causa per la qual lluitava: ell era el cap d'una de les dues faccions existents; el seguien llurs parents (entre els quals destaca el seu cunyat Francesc Calvó, excellent militar que passaria a la història de França amb el sobrenom de "*El Brau*"), el visitador Pere de Marca i, eventualment, La Mothe. L'altre bàndol era dirigit pel rival mortal de Margarit, Josep D'Ardena i Dàrnius, ardit cavaller també que ostentava el càrrec de cap de la cavalleria catalana al Principat, al costat del qual s'arregleraven Josep Fontanella —Regent de l'Audiència—, Pere Morell i Martí i Viladomor. La ferrenya ortodòxia de Margarit guanyà, però, altres enemics possiblement no pertanyents a la facció D'Ardena, com foren els virreis Harcourt i Marchin —que fins i tot intentaren de fer-lo assassinar— o personatges de menys categoria com Isidoro Pujolar, agent dels consistoris, que acusava el governador de ser la "*sangonera*" del Principat.

Segons Sanabre, l'origen de la rivalitat entre els dos bàndols citats es remuntava a final de 1641, quan la repartició de càrrecs efectuada

aleshores pel nou poder francès relegà a una sèrie d'individus que d'ençà se sentiren postergats. A la vista, però, que en ambdós bàndols hi havia gent amb alts càrrecs, se'ns fa difícil descobrir quin d'ells era "el beneficiat", i quin "l'oposició", amb la qual cosa l'argument no sembla massa convincent. Altres autors han volgut veure en aquest afer una perllongació de les tradicionals rivalitats entre "nyerros" i "cadells". Però tampoc aquesta hipòtesi és correcta, ja que fets com és ara que Fontanella i Margarit fossin els dos "cadells" i alhora enemics, i que s'ignori l'afiliació de D'Ardena, la contradiuen. Ans al contrari, els fets tendeixen a mostrar, com bé apunta X. Torras, que la dominació francesa esquerdà l'antiga xarxa de lleialtats i rivalitats, creant-ne de noves. Tampoc sembla que existissin discrepàncies ideològiques. Tot i que els dos bàndols s'acusaven mútuament de contactes espanyolistes, el cert és que tots dos gaudiren de la mateixa confiança per part de la Cort francesa que, és més, maldava per reconciliar-los. A l'hora de l'exili tots els profrancesos hagueren de marxar plegats i un cop a França el rei cristianíssim els recompensà de la mateixa manera. Només ens queda pensar que foren motius estrictament personals —i per tant difícil de trobar documentats, els que causaren aquesta escissió⁹.

La capitulació i l'exili

El setge de Barcelona durà quinze llargs mesos de fam, pesta i por; fugiren d'ell metges, funcionaris, diputats i consellers. Els darrers mesos hi restaren com a màximes autoritats D'Ardena i Margarit, el qual s'erigí en veritable dictador d'aquella insostenible situació. Així, intensificà les mesures de seguretat, manant, per exemple, pena de mort a qualsevol que parlés amb centinelles espanyols; en paraules de Fabro: "*usó de grandes diligencias y artificios para tomar luz de nuestros confidentes, que atemorizados suspendieron algunos dias los avisos*". Multiplicà al mateix temps les demandes d'ajut a la Cort de París, infructuosament, així com als pobles veïns, que només acudiren en socors de la ciutat comtal després d'escoltar els seus jurats un inflammat discurs de Margarit i del conseller segon, Ferriol. També racionà el menjar i féu requisar tota la plata de les esglésies, cosa aquesta que deixà estupefacte a tothom. Dictà severes ordres per pal·liar els efectes de la pesta, alhora que manava a tots els metges i cirurgians fugits que retornessin, també sense cap resultat. Val a dir que Margarit no primmirà a l'hora de sacrificar els seus béns per la causa: lliurà tota la collita de blat produïda per les seves propietats, així com tots els béns mobles del seu patrimoni i les rendes amb què li feia mercè el rei. En total es calcula que donà unes 90.000 lliures. A més a més empenyorà tot el seu patrimoni per una xifra molt superior, aproximadament 150.000 lliures

(que de totes formes no hagué de pagar als creditors, tal com especificà el tractat dels Pirineus posteriorment).

Però malgrat tots aquests esforços la capitulació era ja un fet irreversible: A l'estiu de 1652 els diputats, ara a Manresa, prestaren homenatge a Felip IV, cosa que provocà una incontenible ira en Margarit i els seus, que es desferen en insults vers ells. Al setembre s'iniciaren els contactes entre els consellers de Barcelona i La Mothe amb Joan d'Àustria per tal de pactar una capitulació satisfactòria per totes dues parts. Margarit, contrari a la rendició i sabedor d'altra banda que el seu cap tenia un preu, decidí fugir per mar la nit del 3 d'octubre de 1652, amb unes quantes persones més, entre les quals es trobaven el conseller segon, Vicent Ferriol, i el seu fill, Joan Margarit.

Efectivament, Josep Margarit fou l'única persona exclosa del perdó general que Joan d'Àustria atorgà en entrar a Barcelona, per ser *"la principal causa de los danys que se han padecido y por lo obstinado en que persevera en su error"*. Amb la qual cosa no feia més que d'alguna manera ratificar la constància i bravesa d'aquest home que bé haguessin volgut tenir els espanyols en el seu bàndol, com ho testimonia el fet que després de la victòria de Margarit a Constantí, a través d'un capellà l'intentessin atreure a ell mitjançant abel·lidores promeses que, naturalment, va refusar¹⁰.

L'exili no significà pas l'atur de la seva activitat, ans el contrari; cada primavera, de 1652 a 1659, Margarit encapçalà amb altres generals diverses incursions fracocatalanes al Principat. Al Rosselló, on vivia la seva família al igual que la majoria d'exiliats profrancesos, continuà tenint un relevant paper polític. El 1661 el trobem en qualitat de governador del Rosselló pressionant perquè la custòdia caputxina del Rosselló no fos annexionada a la província tolosana, ans formés entitat catalana pròpia. Sanabre ens assabenta en *Resistència del Rosselló a incorporar-se a França* d'altres accions de Margarit dirigides a resguardar la integritat i la identitat catalana dels rossellonesos, que aleshores començaven a patir els efectes d'una francesització que sovint prenia formes molt violentes. Segons sembla, el prestigi de Margarit impedí que els primers anys dita francesització fos duta a terme amb tota la força¹¹.

La mort i la història

Josep Margarit i Biure morí el 17 de juliol de 1685 al castell de Sant Martí de Toques, prop de Salses, on havia romàs els darrers catorze anys de la seva vida. En el testament expressa el desig que les seves despulles siguin dutes a *"la tomba dels seus ancestres a Castell Empordà, quan les armes de França hagin pres les places de Roses,*

Palamós i Girona" i també que si qualsevol successor seu s'aixequés contra la Corona francesa, fos desposseït del patrimoni Margarit i Biure.

Aquí acaba la història d'aquest home que ha deixat per a la posteritat un seguit d'interrogants de difícil resposta, tals com: era Margarit un patriota de dues nacions? Quina era la seva autèntica ideologia, si la tenia? Fins a quin punt va influir ell, com la resta de profrancesos en la pèrdua del Rosselló, tal com apuntà Soldevila? Quant a aquesta darrera qüestió, considero que està plantejada de manera totalment errònia: per a Margarit el que realment es perdé fou el Principat i el que va quedar com "*havia de quedar*" foren els comtats del Nord; i si ens qüestionem el nivell d'autonomia dels dos territoris catalans respecte a llurs "*metròpolis*" convindrem que al cap de pocs anys, després de la guerra de Successió, totes dues Catalunyaes es trobarien en gairebé idèntica situació de dependència sota els Borbons. Així que en tot cas fou Espanya qui va perdre el Rosselló, no Catalunya, que ja s'havia perdut a si mateixa. Això ens introdueix a la pregunta de la suposada doble consciència nacional de Margarit, la resposta a la qual considero que ha de ser negativa: hi ha proves demostratives de l'energia i la voluntat amb què actuà durant tota la guerra —els inicis i el període francès, per la causa catalana; una altra cosa és que sincerament creïés que la monarquia francesa —que no França— era la solució idònia als problemes de Catalunya, vist que la independència no era viable. Es pot discutir si aquest convenciment fou equívocat o no, però el que està clar és que Margarit no féu més que seguir les pautes marcades al començament de la guerra pels "*parets de la pàtria*", aquests sí ben ponderats, com Pau Claris. Les circumstàncies negatives que portaren al fracàs del projecte francocatalà —el canvi de Richelieu per Mazarin, l'apatia de molts virreis, la Fronda, tan decisiva...— no justifiquen de condemnar-lo (com no se sol condemnar l'hispanocatalà) només perquè va fracassar, i de condemnar de passada els qui li foren fidels fins a la mort, com Josep Margarit, en paraules d'en Pella "*primer heroi d'aquell grandios alçament i baró constant exemple d'home, que féu de l'amor a Catalunya un fanatisme*"¹².

¹ Zudaire Huarte, Eulogio: *El conde-duque y Cataluña*. Madrid, 1964, p. 65. Sanabre, Josep: *La acción de Francia en Cataluña*. Barcelona, 1956. Soldevila, Ferran: *Història de Catalunya*, Barcelona, ed. de 1962, p. 1061. Balaguer, Víctor: *Història de Catalunya*, Barcelona 1863, p. 442. Pella i Forgas, Josep: *Un baró il·lustre: Josep Margarit i Biure*, Barcelona, 1875. (No he esmentat aquí l'obra d'Elliot perquè tracta la figura de Margarit des d'un punt de vista estrictament sociològic, sense emetre cap judici de valor.)

- 2 Orígens familiars: Sobrequés i Vidal, Santiago: *Societat i estructura política en la Girona medieval*, Barcelona, 1975. Casament de J. Margarit: Arxiu Notarial de Barcelona: Notari A.J. Fita, Llibre 5è de capítols matrimonials.
- 3 Comunicacions de Alexos de Marimon: ACA CA 260/2. Zudaire, op. cit., p. 65. Chía, Julián de: *Bandos y bandoleros en Gerona*, vol. III, Girona, 1890, p. 584.
- 4 Memorial de Rafael Biure: ACA CA 503. Elliot, John: "Una aristocràcia provincial", *L'Avenç*, núm. 40, 1981. Torras, Xavier: *Les bandositats a la Catalunya de l'Antic Règim*, tesi de llicenciatura a la UAB, 1983, vol. I, p. 241. Sevilla, Magí: *Historia general del Principado de Cataluña*. 1683 MSS, BUP, n. 115 f. 130.
- 5 Sevilla, op. cit. f. 140. Negativa de Margarit ACA CA 278/123, Zudaire, op. cit. p. 280. Elliot, John: *La rebelión de los catalanes*, Madrid 2a. ed. de 1982, pp. 420-421.
- 6 Correspondència amb la Diputació: ACA Generalitat caixes 36, 37 i 39, secció "Notables".
- 7 Efectes de Constantí: Basili de Rubí: *Les Corts de Pau Claris*, Barcelona, 1946, p. 441. Conversa amb Richelieu: Pella, op. cit. p. 23.
- 8 Queixes dels Diputats: ACA Dietari de la Diputació, p. 129, 175, 267.
- 9 Dissensions: Sanabre, op. cit. pp. 249, 269, 388, 449. Torras, op. cit., vol. II, p. 689.
- 10 Capitulació: Fabro: *Hechos de D. Juan de Austria*, 1663 f. 205. Mesures durant el setge: Dietari de l'Antich Consell de Cent, vol. XV, p. 109, 138, 152, 334 (fugida). Lliures esmerçades per Margarit: Arxius dels Pirineus Orientals: I E 525, Lliures adeutades: ACA CA 209.
- 11 Exili: Basili de Rubí, op. cit. p. 24. Sanabre, Josep: *Resistència del Rosselló a incorporar-se a França*, Barcelona, 1970, p. 79, 156.
- 12 Testament de J. Margarit: ANB Not. Francesc Daquí "Pliegos sueltos 1670-1685". Pella, op. cit., p. 52.

ANGELA SERRANO

Llicenciada en Història Moderna. UAB

